

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การสร้างเครือข่ายของผู้นำสตรีในการเสริมสร้างความมั่นคงต่อพระพุทธศาสนาในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดลำพูน” มีวัตถุประสงค์ คือ ๑) เพื่อศึกษาบทบาทของผู้นำสตรีในการเสริมสร้างความมั่นคงต่อพระพุทธศาสนาในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดลำพูน ๒) เพื่อศึกษากระบวนการเสริมสร้างความมั่นคงต่อพระพุทธศาสนาของผู้นำสตรีในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดลำพูน และ ๓) เพื่อศึกษาแนวทางการสร้างเครือข่ายของผู้นำสตรีในการเสริมสร้างความมั่นคงต่อพระพุทธศาสนาในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดลำพูน เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ศึกษาจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้วิจัยเลือกผู้ให้สัมภาษณ์ ๑๖ รูป/คน จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informants) คือ กลุ่มที่ ๑ พระเถระชั้นปกครอง จำนวน ๓ รูป กลุ่มที่ ๒ หัวหน้าส่วนงานรับผิดชอบพระพุทธศาสนา จำนวน ๑ คน กลุ่มที่ ๓ นักวิชาการทางศาสนา จำนวน ๓ คน กลุ่ม ๔ ผู้นำสตรีในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดลำพูน จำนวน ๙ คน ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์และประมวลผลที่ได้จากแบบสัมภาษณ์เชิงลึกและวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ในการวิจัย แล้วนำมาวิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูลนำเสนอ ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ บทบาทของผู้นำสตรีในการเสริมสร้างความมั่นคงต่อพระพุทธศาสนาในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดลำพูน

บทบาทของผู้นำสตรีในการเสริมสร้างความมั่นคงต่อพระพุทธศาสนาในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดลำพูน สภาพทั่วไปในปัจจุบันนั้น มีบทบาท ๒ ด้าน คือ

๑) ด้านที่เป็นบทบาทส่วนตน คือการเป็นพุทธศาสนิกชนในบทบาทของอุบาสิกาในพระพุทธศาสนา ซึ่งบทบาทดังกล่าวนี้ได้สะท้อนผ่านรูปแบบของการประพฤติปฏิบัติตน กล่าวคือ ผู้นำสตรีได้น้อมนำหลักศีล ๕ มาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต เว้นจากการเบียดเบียนมนุษย์และสัตว์ เว้นจากการลักขโมย ฉ้อโกง เว้นจากการประพฤติดีในกาม เว้นจากการพูดเท็จ โกหก หลอกลวง และเว้นจากการเสพสิ่งมีนเมาทุกชนิด ประพฤติปฏิบัติตนตามแนวทางปฏิบัติต่อทิศ ๖ เป็นลูกที่ดีของพ่อแม่ เป็นภรรยาที่ดีของสามี และเป็นแม่ที่ดีของลูก สอนลูกหลานให้เป็นคนดี มีคุณธรรมจริยธรรม อันดีงามตามจารีตขนบธรรมเนียมและประเพณีไทย บำรุงพุทธศาสนา โดยการชักชวนคนในครอบครัว

ไปทำบุญที่วัด ให้ทาน ปล่อยนก ปล่อยปลา ฟังเทศน์ ฟังธรรม ศึกษาหาความรู้ในพระพุทธศาสนา จากการอ่านหนังสือธรรมะ และจากสื่อออนไลน์ ปฏิบัติธรรม ฟีกสมาธิ สวดมนต์ ไหว้พระ และเข้าร่วมกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา อาทิ การเวียนเทียน การทำบุญเนื่องในโอกาสต่าง ๆ

๒) ด้านที่เป็นบทบาทที่ทำเพื่อสังคมตามภาระหน้าที่ในตำแหน่งงาน กล่าวคือ ผู้นำสตรีได้ประพาดิตนเป็นแบบอย่างของผู้อยู่ในศีลในธรรม ใช้หลักคุณธรรมในการปกครอง ผู้ใต้บังคับบัญชา ให้บริการประชาชนด้วยความสุจริต ยุติธรรม มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายในการบำรุงพระพุทธศาสนา มีส่วนร่วมในการเผยแผ่หลักธรรมคำสอน เข้าร่วมกิจกรรมเนื่องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และสนับสนุนบำรุงกิจกรรมของวัดและพระสงฆ์

๕.๑.๒ กระบวนการเสริมสร้างความมั่นคงต่อพระพุทธศาสนาของผู้นำสตรีในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดลำพูน

ด้านการศึกษา จากการศึกษาวิจัยพบว่า กระบวนการเสริมสร้างความมั่นคงต่อพระพุทธศาสนาของผู้นำสตรีในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดลำพูน ในด้านการศึกษาเน้นควรดำเนินการคือ มุ่งเน้นให้การศึกษากับพระภิกษุสามเณร ได้ศึกษาความรู้ในพระไตรปิฎกอย่างจริงจัง รวมถึงให้มีการบรรจุเนื้อหาพระไตรปิฎกไว้ในบทเรียนในทุกระดับชั้น เริ่มตั้งแต่ระดับประถมเป็นต้นไป ให้เด็กนักเรียนในโรงเรียนพระปริยัติธรรมได้เรียนนักธรรมตรี โท เอก ให้มากขึ้น มุ่งเน้นให้ผู้ที่ทำหน้าที่สอนธรรมะต้องสอนเนื้อหาที่ปรากฏในพระไตรปิฎกอย่างจริงจังและให้เข้าใจได้ง่าย ส่งเสริมให้มีการประกวดแข่งขันเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับพระไตรปิฎก จัดทำพระไตรปิฎกสำหรับการแจกจ่ายให้แก่ประชาชน ได้ศึกษาหาความรู้ ให้ประชาชนเข้าถึงพระไตรปิฎกได้โดยสะดวก สามารถหยิบจับขึ้นมาศึกษาได้ทันที เมื่อได้อ่าน ได้เรียนรู้ จะเกิดความเข้าใจในหลักธรรมคำสอนและสามารถปฏิบัติได้ถูกต้อง ส่งเสริมการใช้ศูนย์การศึกษาพระพุทธศาสนา เพื่อการฝึกสมถกรรมฐาน และวิปัสสนากรรมฐาน ส่งเสริมให้เยาวชนในชุมชนเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ส่งเสริมให้มีการยกย่องบุคลากรที่ผ่านกระบวนการขั้นตอนการอบรมตามหลักสูตรของพระพุทธศาสนา ให้ได้รับการยอมรับ อาจจะให้ถ้วยรางวัล โล่รางวัล เกียรติบัตร เพื่อเป็นการให้กำลังใจในการช่วยสืบทอดจรรโลงพระพุทธศาสนา และส่งเสริมการศึกษาในระดับปัจเจก และขยายไปในรูปแบบของกลุ่มเล็ก แล้วขยายเป็นกลุ่มใหญ่ ๆ ทั่วจังหวัด ขณะเดียวกัน ต้องดำเนินการกิจกรรมด้วยทางสายกลาง คือไม่ตึงเกินไปไม่หย่อนเกินไปและเอาหลักการที่ถูกต้องที่เป็นจริง เมื่อได้ต้นแบบของความรู้ที่ปรากฏในตัวบุคคลแล้ว ให้นำความรู้นั้นไปถ่ายทอดหรือไปกระจายผลเผยแผ่ต่อไป

ด้านการศึกษาปฏิบัติ จากการศึกษาวิจัยพบว่า กระบวนการเสริมสร้างความมั่นคงต่อพระพุทธศาสนาของผู้นำสตรีในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดลำพูน ด้านการปฏิบัติเน้นสรุปแนวปฏิบัติในส่วนบทบาทของผู้นำสตรีในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สรุปได้ใน ๒ ประเด็น คือ การปฏิบัติโดยส่วนตัวกับการปฏิบัติโดยส่วนรวมหรือสาธารณะ โดยบทบาทของผู้นำสตรีในองค์กร

ปกครองส่วนท้องถิ่นตามแนวปฏิบัติส่วนตัวนั้น ได้มีการศึกษาพระธรรมคำสอนนำไปประยุกต์ใช้กับการครองเรือน อาทิ หลักทศ ๖ หลักศีล ๕ ได้ชักชวนสมาชิกในครอบครัวเข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา มีการสวดมนต์ ไหว้พระ นั่งสมาธิ เป็นกิจวัตรในทุกวัน เข้าวัดทำบุญ ถวายทาน ฟังเทศน์ ฟังธรรม และถวายปัจจัยบำรุงศาสนสถาน ถวายทุนการศึกษาแก่พระภิกษุสามเณร

แนวปฏิบัติส่วนรวม (สาธารณะ) นั้น ผู้นำสตรีได้มีการประยุกต์ใช้หลักธรรมเพื่อการปฏิบัติงาน ได้แก่ หลักพรหมวิหาร ๔ คือ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา มาใช้ประกอบในการปกครอง ประพฤติปฏิบัติตนเป็นคนดี มีศีลธรรม เป็นแบบอย่างที่ดี เป็นผู้นำกิจกรรมการสวดมนต์ ไหว้พระ ปฏิบัติธรรม มีส่วนร่วมในการผลักดันการทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาในระดับตำบล อำเภอ และจังหวัด ชักชวนผู้ได้บังคับบัญชาให้เข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาและประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี อย่างไรก็ตาม ในส่วนที่ต้องปรับปรุงพัฒนา คือ การศึกษาพระธรรมวินัยให้เข้าใจเพื่อการปฏิบัติตนที่ถูกต้องในการติดต่อประสานงานกับพระภิกษุสามเณร เพื่อมิให้เกิดข้อผิดพลาดที่เสื่อมเสียอันจะถูกสังคมตำหนิตายได้และในด้านการสื่อสาร ผู้นำสตรีควรฝึกการใช้ปณิธานเพื่อการสื่อสารเพราะการสื่อสารเป็นสิ่งสำคัญ การสื่อสารที่ดีจะทำให้ผู้ฟังเกิดความเข้าใจ การสื่อสารที่ผิดพลาด ใช้อารมณ์ การกล่าวในทางร้ายจะไม่ก่อให้เกิดประโยชน์กับผู้ใด

สำหรับการปฏิบัติตนของพระภิกษุสามเณรนั้น พระภิกษุสามเณรต้องมุ่งเน้นการศึกษาพระธรรมวินัยให้ถ่องแท้ ต้องประพฤติตนเป็นแบบอย่างของพระภิกษุที่มีจริยาวัตรตรงตาม สำรวมให้ผู้พบเห็นเกิดความเลื่อมใสศรัทธา และพระภิกษุสามเณรต้องมีการปฏิบัติที่ถูกต้องตามหลักพระไตรปิฎก

ด้านการเผยแพร่ จากการศึกษาวิจัยพบว่า กระบวนการเสริมสร้างความมั่นคงต่อพระพุทธศาสนาของผู้นำสตรีในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดลำพูน ด้านการเผยแพร่ควรมีกระบวนการ คือ การเผยแพร่หลักธรรมคำสอนที่ถูกต้องตามเนื้อหาที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ทั้งนี้ผู้ที่ทำหน้าที่ในการเผยแพร่ต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ถูกต้อง มีความเข้าใจ สามารถนำไปสู่การปฏิบัติที่ถูกต้องได้ ซึ่งการที่จะมีความรู้ที่ถูกต้องนั้น ผู้เผยแพร่ต้องศึกษาจากพระไตรปิฎกเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องไม่บิดเบือนหรือผิดเพี้ยนไปจากพระไตรปิฎก รูปแบบการเผยแพร่ควรมีการปรับปรุงและควรนำเครื่องมือที่หลากหลายมาใช้ประกอบการเผยแพร่ อาทิ การจัดทำเอกสาร ใบปลิว แผ่นพับ หนังสือ ธรรมะ บทเรียน สื่อระบบอินเทอร์เน็ตออนไลน์ การกระจายเสียงผ่านสถานีวิทยุ การจัดการประกวดอ่านพระไตรปิฎก การแข่งขันตอบคำถาม ฯลฯ เพื่อการเข้าถึงประชาชนทุกกลุ่ม ควรระบุกลุ่มเป้าหมายให้ชัดเจน คือ การเผยแพร่เพื่อการเข้าถึงนั้น จะมีประสิทธิภาพและได้ประสิทธิผลต้องวิเคราะห์ถึงกลุ่มเป้าหมายที่จะทำการเผยแพร่ เช่น การเผยแพร่กับเด็กและเยาวชน ควรใช้รูปแบบที่ดึงดูดความสนใจ อาจเป็นรูปแบบของรูปภาพ การ์ตูน หรือแอปพลิเคชันที่让孩子ได้เล่นสนุกพร้อมการสอดแทรกเนื้อหาของพระพุทธศาสนาได้

สำหรับการเผยแผ่ของผู้นำสตรีในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรมีการเผยแผ่ผ่านวัตรปฏิบัติส่วนตนก่อนเป็นอันดับแรก เพื่อตนเองเป็นผู้ประพฤติปฏิบัติดีเยี่ยมเป็นตัวอย่างแก่ผู้พบเห็น และจะสามารถสร้างความเชื่อมั่น ศรัทธาให้เกิดขึ้นได้ ทั้งนี้ ผู้นำสตรีต้องใช้จุดเด่นด้านความอ่อนน้อม นุ่มนวล การเจรจาที่ไพเราะ และความสามารถในการติดต่อประสานงานให้เกิดประโยชน์ จากนั้น ขยายการเผยแผ่ไปยังผู้ได้บังคับบัญชา เพื่อนร่วมงานและขยายเข้าสู่ชุมชน อย่างไรก็ตาม งานการเผยแผ่ จะไม่อาจสำเร็จลงได้ หากไม่ได้รับความร่วมมือจากประชาชนในชุมชน ดังนั้น ควรอาศัยการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกภาคส่วนในการ เผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างจริงจังและต่อเนื่อง

ด้านการปกป้องพระพุทธศาสนา จากการศึกษาวิจัยพบว่า กระบวนการเสริมสร้างความมั่นคงต่อพระพุทธศาสนาของผู้นำสตรีในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดลำพูน ด้านการปกป้องพระพุทธศาสนาในภาพรวมได้ว่า ควรมุ่งเน้นการปรับปรุงในด้านจุดอ่อน แก้ไขอุปสรรคและสร้างโอกาสที่มีอยู่ให้เข้มแข็งขึ้น ส่วนจุดแข็งที่มีอยู่ต้องรักษาและดำรงไว้ให้เข้มแข็งดังเดิม โดยมีวิธีการดำเนินการ คือ ส่งเสริมการศึกษาความรู้จากพระไตรปิฎกอย่างจริงจัง โดยใช้สถาบันการศึกษาของพุทธศาสนารองรับ และควรจัดโครงการสอนวิชาศีลธรรมให้วัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ สร้างศาสนทายาทต้นแบบเพื่อการขับเคลื่อนงานด้านพุทธศาสนา และเป็นกระบอกเสียงในการสื่อสารสิ่งที่ถูกต้องให้กับประชาชนได้รับทราบ มุ่งเน้นการส่งเสริมวัตรปฏิบัติของพระภิกษุสามเณร ควรจัดให้มีผู้ที่ทำหน้าที่ในการนำเสนอข้อเท็จจริงกรณีมีการปล่อยข่าวโจมตีพระพุทธศาสนา มุ่งเน้นการส่งเสริมให้คนเข้าบวชเรียนในพุทธศาสนา อาทิ จัดให้มีการอุปสมบทบรรพชาเนื่องในเทศกาลและวันสำคัญต่าง ๆ ให้มากขึ้น และภาครัฐควรอุดหนุนงบประมาณเพื่อการจัดกิจกรรม การบูรณะปฏิสังขรณ์ศาสนสถานและทุนการศึกษาแก่พระภิกษุสามเณร

สำหรับในบทบาทของผู้นำสตรีต้องเป็นผู้ที่เฝ้าหาความรู้ รู้ในหลักธรรม รู้หลักพระวินัย รู้พระสูตร คือจะต้องศึกษาหาความรู้ให้แตกฉาน และต้องทุ่มเทร่างกาย แรงใจ และแรงทรัพย์ที่จะทำหน้าที่ในการปกป้องพระพุทธศาสนา ต้องใช้สติและปัญญาในการรับรู้ข่าวสาร และคนในชุมชนต้องช่วยกันสอดส่องดูแลการรุกรับของศาสนาอื่น ๆ ขณะเดียวกัน องค์กรพุทธศาสนาจะต้องสร้างบุคลากรให้แข็งแรง

ด้านบำรุงพระพุทธศาสนาให้มั่นคง จากการศึกษาวิจัยพบว่า กระบวนการเสริมสร้างความมั่นคงต่อพระพุทธศาสนาของผู้นำสตรีในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดลำพูน ด้านบำรุงพระพุทธศาสนาให้มั่นคง คือ ควรมุ่งเน้นการส่งเสริมกิจกรรมเกี่ยวกับประเพณีวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา ส่งเสริมให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา อาทิ การทำวัตรเช้า เย็น การสวดมนต์ไหว้พระ การปฏิบัติสมถกรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐาน ส่งเสริมการประพฤติปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ และใช้ปัญญาในการวิเคราะห์สิ่งดีดี สิ่งไม่ดีดี สิ่งใดควรทำ สิ่งใดไม่ควรทำ ส่งเสริมโครงการบวชเรียนและบวชเรียนภาคฤดูร้อน ส่งเสริมการพัฒนา

ศาสนสถาน เพื่อให้เป็นสถานที่ที่ดึงดูดให้ประชาชนได้เข้าพักผ่อนและหาความรู้ และจัดให้มีกิจกรรมที่อาศัยการมีส่วนร่วมภายในชุมชนและท้องถิ่น โดยใช้วัดเป็นศูนย์กลางการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง และสม่ำเสมอ ให้วัดเป็นศูนย์กลางการประชุมของคนในท้องถิ่น เพื่อให้ประชาชนได้รับประโยชน์และซึมซับความใกล้ชิดกับวัด ส่งเสริมให้มีการบำรุงพระพุทธศาสนาด้วยปัจจัย ๔ และส่งเสริมวัตรปฏิบัติที่ดีงามของพระภิกษุสงฆ์ เพื่อสร้างความศรัทธาให้เกิดแก่ประชาชน

๕.๑.๓ แนวทางการสร้างเครือข่ายของผู้นำสตรีในการเสริมสร้างความมั่นคงต่อพระพุทธศาสนาในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดลำพูน

๑) สร้างเครือข่ายจากความสัมพันธ์ส่วนตัวภายในองค์กรให้สำเร็จก่อนแล้วขยายไปสู่ชุมชนและสู่จังหวัด ทั้งนี้ ผู้นำสตรีต้องประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีและต้องปลูกจิตสำนึกสร้างศรัทธาให้เกิดในตัวบุคคลและการเป็นแบบอย่างที่ดีให้ได้ก่อนเพื่อให้บุคคลอื่น ๆ เกิดความเชื่อมั่นต่อตัวบุคคลแล้วปฏิบัติตามและจะเป็นหนทางนำไปสู่การสร้างกลุ่มเครือข่ายต่อไป

๒) การหลอมรวมกันของเครือข่ายเดิมและนำเรื่องพระพุทธศาสนาเข้าไปเสริมเพิ่มอาทิ การหลอมรวมกับกลุ่มเครือข่ายของพุทธสมาคม หรือองค์กรพิทักษ์พระพุทธศาสนา กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มสตรี กลุ่มเยาวชน เป็นต้น ซึ่งเครือข่ายที่สร้างอาจเป็นทางการและไม่เป็นทางการ

๓) สร้างเครือข่ายโดยใช้วิกฤติให้เป็นโอกาส สร้างกรณีที่มีเหตุการณ์เกิดขึ้นแล้วนำเหตุการณ์นั้นไปเป็นสาเหตุเพื่อขอความร่วมมือในรวบรวมสมาชิกสร้างเครือข่าย

๔) สร้างเครือข่ายโดยการหล่อหลอมความเชื่อและศรัทธาในศาสนบุคคลหรือบุคคลสำคัญอันเป็นที่เคารพนับถือของประชาชนในจังหวัดลำพูน มาเป็นจุดศูนย์กลางในการสร้างเครือข่าย อาทิ ครูบาเจ้าศรีวิชัย ครูบาขาวปี พระนางจามเทวี เพื่อการนำไปสู่การจัดกิจกรรมแล้วรวบรวมสมาชิกจากเหตุปัจจัยนี้

๕) สร้างเครือข่ายจากความร่วมมือกับสำนักงานพระพุทธศาสนาด้วยการถ่ายทอดองค์ความรู้ผ่าน ธรรมศึกษา ตรี โท เอก

๕.๒ อภิปรายผล

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง การสร้างเครือข่ายของผู้นำสตรีในการเสริมสร้างความมั่นคงต่อพระพุทธศาสนาในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดลำพูน ผู้วิจัยอภิปรายผลได้ตั้งรายละเอียดต่อไปนี้

๑) บทบาทของผู้นำสตรีในการเสริมสร้างความมั่นคงต่อพระพุทธศาสนาในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดลำพูน สภาพทั่วไปในปัจจุบันนั้น มีบทบาท ๒ ด้าน คือ ด้านที่เป็นบทบาทส่วนตน คือการเป็นพุทธศาสนิกชนในบทบาทของอุบาสิกาในพระพุทธศาสนา ซึ่งสะท้อนผ่านรูปแบบของการประพฤติปฏิบัติตนโดยการประยุกต์ใช้หลักธรรมคำสอนกับการดำเนินชีวิต ประพฤติปฏิบัติตนตามระเบียบแบบแผนจารีตประเพณี ขณะเดียวกัน ได้ ให้การบำรุงพระพุทธศาสนา ศึกษาหาความรู้ใน

พระพุทธศาสนา มีการปฏิบัติธรรมฝึกสมาธิ สวดมนต์ ไหว้พระ และเข้าร่วมกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ซึ่งการปฏิบัติในบทบาทส่วนตนของผู้นำสตรีนั้นแสดงให้เห็นว่า ผู้นำสตรียังมีความเคารพในพระรัตนตรัยและยังเป็นผู้ที่ช่วยให้พระพุทธศาสนามั่นคงอยู่ได้ ซึ่งสอดคล้องกับพุทธพจน์ขององค์สัมมาสัมพุทธเจ้าที่ตรัสว่า “เมื่อตถาคต ปรินิพพาน ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ในพระธรรมวินัย ยังมีความเคารพ ยำเกรงในพระศาสดา. . ในพระธรรม. . ในพระสงฆ์. . ในสิกขา. . ในกันและกันนี้แล เป็นเหตุเป็นปัจจัยให้พระสัทธรรมตั้งมั่นอยู่นาน”^๑

ในด้านที่เป็นบทบาทที่ทำเพื่อสังคมตามภาระหน้าที่ในตำแหน่งงานนั้น ผู้นำสตรีได้ประพฤติตนเป็นแบบอย่างของผู้อยู่ในศีลในธรรม ได้ประยุกต์ใช้หลักคุณธรรมในการบริหารกิจการงาน รวมถึงการยึดมั่นในการให้บริการประชาชนด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ยุติธรรม และมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายในการบำรุงพระพุทธศาสนา มีส่วนร่วมในการเผยแผ่หลักธรรมคำสอน เข้าร่วมกิจกรรมเนื่องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา สนับสนุนบำรุงกิจกรรมของวัดและพระสงฆ์ ซึ่งแนวทางการประพฤติปฏิบัติของผู้นำสตรีในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนี้แสดงให้เห็นว่า ผู้นำสตรีเป็นผู้ที่ได้ใช้ภาวะผู้นำที่ดีจนได้รับการยอมรับและไว้วางใจในการปฏิบัติงานและยังมีบทบาทสำคัญต่อการผลักดันนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการสืบทอดงานพระพุทธศาสนา ซึ่งบทบาทของภาวะผู้นำดังกล่าวนี้ ได้สอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของ **ทิพย์สุตา ทิพน้อม** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทผู้นำสตรี กรณีบ้านหนองน้ำคำ ตำบลบึงทวาย อำเภอเต่างอย จังหวัดสกลนคร” ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยสำคัญที่จะสนับสนุนให้บทบาทสตรีเป็นที่ยอมรับได้ประกอบด้วย (๑) ประสพการณ์ ได้แก่ การสร้างโอกาส การมีส่วนร่วมในการทำงาน การมีส่วนร่วมในการบริหารงาน การเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ และการทำงานเป็นทีม (๒) บทบาทสตรีด้านสังคมและวัฒนธรรม ได้แก่ การยอมรับจากสังคมการหล่อหลอมจากสังคม การสร้างความเชื่อมั่นในตนเอง การปรับตัวให้เข้ากับสังคมและการสร้างภูมิคุ้มกันในตนเอง^๒

๒) กระบวนการเสริมสร้างความมั่นคงต่อพระพุทธศาสนาของผู้นำสตรีในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดลำพูน ผู้วิจัยได้แยกประเด็นใน ๕ ด้าน ดังนี้

ด้านการศึกษา จากการศึกษาพบว่า ปัจจุบันพุทธบริษัท ๔ มิได้มีการศึกษาหาความรู้ในหลักธรรมคำสอนที่ถูกต้อง ซึ่งข้อมูลต่าง ๆ ที่เผยแผ่อยู่ได้มีการบิดเบือนผิดเพี้ยนไปจากข้อเท็จจริงจนนำไปสู่การปฏิบัติที่สืบทอดกันมาอย่างผิด ๆ ดังนั้น จึงควรมุ่งเน้นให้การศึกษากับพระภิกษุสามเณร ได้ศึกษาความรู้ในพระไตรปิฎกอย่างจริงจัง ควรบรรจุเนื้อหาพระไตรปิฎกไว้ในบทเรียนในทุกระดับชั้น และควรส่งเสริมให้เด็กนักเรียนในโรงเรียนพระปริยัติธรรมได้เรียนนักธรรมตรี โท เอก ให้มากขึ้น และควรพัฒนาให้ผู้ที่ทำหน้าที่สอนธรรมะต้องสอนเนื้อหาที่ปรากฏในพระไตรปิฎกอย่างจริงจังและให้

^๑ อ. ปญจก. (ไทย) ๒๒/๒๐๑/๓๔๓-๓๔๔.

^๒ ทิพย์สุตา ทิพน้อม, “บทบาทผู้นำสตรี กรณีบ้านหนองน้ำคำ ตำบลบึงทวาย อำเภอเต่างอย จังหวัดสกลนคร”, **วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร), ๒๕๕๗.

เข้าใจได้ง่าย การจัดกิจกรรมส่งเสริมให้มีการประกวดแข่งขันเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับพระไตรปิฎก และควรจัดทำพระไตรปิฎกสำหรับการแจกจ่ายให้แก่ประชาชนได้ศึกษาหาความรู้ ให้ประชาชนเข้าถึงพระไตรปิฎกได้โดยสะดวก สามารถหยิบจับขึ้นมาศึกษาได้ทันที เมื่อได้อ่าน ได้เรียนรู้ จะเกิดความเข้าใจในหลักธรรมคำสอนและสามารถปฏิบัติได้ถูกต้อง เพราะจากสภาพที่ผ่านมา พระไตรปิฎกส่วนใหญ่จะถูกจัดเก็บไว้อย่างดี และจะมีที่วัดหรือห้องสมุดเท่านั้น ประชาชนจึงไม่สามารถจะหยิบจับขึ้นมาอ่านได้โดยสะดวก ดังนั้น จึงควรปรับเปลี่ยนวิธีการจัดสรรให้พระไตรปิฎกเป็นสิ่งที่สามารถจับต้องได้ เข้าถึงการใช้งานได้โดยสะดวก ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของ **พระเทิดศักดิ์ สดุดินธโร (ศรีวิรัตน์)** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว” ผลการศึกษาพบว่า พระองค์ทรงทำนุบำรุงหลายด้าน (๑) ทรงโปรดเกล้าฯ ให้จัดพิมพ์พระไตรปิฎกฉบับอักษรสยาม ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงจากการจารลงบนใบลาน มาเป็นการพิมพ์ลงบนกระดาษ อีกทั้งยังจัดทำหนังสือในทางพระพุทธศาสนาขึ้นอีกหลายเล่ม (๒) ทรงส่งเสริมการศึกษาของพระสงฆ์ ทรงโปรดเกล้าฯ ให้มีการจัดตั้งมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยราชวิทยาลัยและทรงโปรดเกล้าฯ ปรับปรุงหลักสูตรการเรียนพระปริยัติธรรม (๓) ทรงโปรดเกล้าฯ ให้มีพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ (พ.ศ. ๒๔๔๕) (๔) ในด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ทรงพระราชทานพระไตรปิฎกฉบับพิมพ์ไปยังวัดในประเทศและมหาวิทยาลัยในต่างประเทศ (๕) ในด้านการก่อสร้างและปฏิสังขรณ์ ทรงสร้างวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม เป็นต้น และทรงปฏิสังขรณ์วัดทั่วประเทศ ผลจากการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ทำให้พระภิกษุสามเณรได้ศึกษาพระปริยัติธรรมเพิ่มขึ้น และได้ศึกษาพระไตรปิฎกและวิชาชั้นสูง ประชาชนได้ศึกษาคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอย่างแพร่หลาย ได้มีมหาเถรสมาคมเกิดขึ้น ส่งผลให้การปกครองคณะสงฆ์เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยทั่วประเทศ และพระพุทธศาสนาเผยแผ่ทั้งในและต่างประเทศ และสืบทอดมาถึงปัจจุบัน^๓

ด้านการปฏิบัติ จากการศึกษาวิจัยพบว่า ผู้นำสตรีในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีบทบาท ๒ ด้าน คือการปฏิบัติโดยส่วนตัว กับการปฏิบัติโดยส่วนรวมหรือสาธารณะ ซึ่งโดยภาพรวมคือมีการศึกษาพระธรรมคำสอนนำไปประยุกต์ใช้กับการครองเรือนและการปฏิบัติหน้าที่การงาน ได้เข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา มีการปฏิบัติธรรม และบำรุงพระพุทธศาสนาในหลากหลายแนวทาง ซึ่งแสดงให้เห็นว่าผู้นำสตรีได้ประพฤติปฏิบัติตนเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดีในการช่วยจรรโลงพระพุทธศาสนาให้มั่นคงสืบต่อไปได้ อย่างไรก็ตาม สำหรับการปฏิบัติตนของพระภิกษุสามเณรนั้น พระภิกษุสามเณรต้องมุ่งเน้นการศึกษา พระธรรมวินัยให้ถ่องแท้ ต้องประพฤติตนเป็นแบบอย่างของพระภิกษุที่มีจริยาวัตรงดงาม

^๓ พระเทิดศักดิ์ สดุดินธโร (ศรีวิรัตน์), “การทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๘.

สำรวม ให้ผู้พบเห็นเกิดความเลื่อมใสศรัทธา และพระภิกษุสามเณรต้องมีการปฏิบัติที่ถูกต้องตามหลักพระไตรปิฎก ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของ**โชติ บดีรัฐ** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๔ เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา” ผลการศึกษาพบว่า การบริหารองค์กรใน ๓ ด้าน มีข้อเสนอแนะคือ ควรมีวิธีการพัฒนาคนให้เก่ง มีความรู้ความสามารถ ให้มีความรู้ความเข้าใจหลักพระศาสนาที่ถูกต้อง โดยวิธีการส่งเสริมให้พระสังฆาธิการมีการศึกษาและพัฒนาภาวะผู้นำ มีการพัฒนาสมรรถนะภาระงานด้านการบริหาร โดยอบรมให้พระสังฆาธิการให้เป็นผู้นำในการพัฒนาจิตใจ จริยธรรมคุณธรรมและให้มีความรู้และทักษะในเรื่องการป้องกันไม่ให้พุทธศาสนิกชนเสื่อมศรัทธาในพระพุทธศาสนา และตั้งมั่นความเชื่อความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนต่อไป^๔

ด้านการเผยแผ่ จากการศึกษาค้นคว้าพบว่า ด้านการเผยแผ่ควรมีกระบวนการ คือ การเผยแผ่หลักธรรมคำสอนที่ถูกต้องตามเนื้อหาที่ปรากฏในพระไตรปิฎก เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ต้องไม่บิดเบือนหรือผิดเพี้ยนไปจากพระไตรปิฎก ทั้งนี้ ผู้ที่ทำหน้าที่ในการเผยแผ่ต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ถูกต้อง มีความเข้าใจ สามารถนำไปสู่การปฏิบัติที่ถูกต้องได้ ซึ่งการที่จะมีความรู้ที่ถูกต้องนั้น ผู้เผยแผ่จึงต้องศึกษาพระไตรปิฎกให้เข้าใจอย่างถ่องแท้ ซึ่งการที่จะทำให้เข้าใจเนื้อหาในพระไตรปิฎกได้อย่างดีนั้น จำเป็นต้องส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรได้ศึกษาพระไตรปิฎกอย่างจริงจัง ต้องส่งเสริมให้มีการบวชเรียน เพื่อให้มีโอกาสที่จะสร้างศาสนทายาทต้นแบบเพื่อการเผยแผ่งานพระพุทธศาสนาให้เกิดขึ้นและจะนำไปสู่การเผยแผ่ที่มีประสิทธิภาพ ทั้งเพื่อการขยายฐานการนับถือพระพุทธศาสนาให้เพิ่มมากขึ้นและเป็นการช่วยสืบทอดให้พระพุทธศาสนาดำรงอยู่ได้นาน ซึ่งแนวทางดังกล่าวนี้ได้สอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของ**พระครูมงคลศีลวัตร (ทองอินทร์ มงคลโก/ก่อผล)** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบเรื่อง: บทบาทการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาของพระเจ้าบรมโกศกับพระเจ้าถังไท่จงฮ่องเต้” ผลการศึกษาพบว่า พระพุทธศาสนาในยุคของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศมีความเจริญรุ่งเรืองอย่างมาก ทรงส่งพระสงฆ์ไปสืบทอดอายุพระพุทธศาสนา มีการสร้างวัดพระพุทธรูป พระเจดีย์และวิหารเป็นจำนวนมาก รัชกาลพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศส่งเสริมให้การบวชเรียนกลายเป็นประเพณีสำคัญและถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัดผู้ที่จะเป็นขุนนางมียศบรรดาศักดิ์ต้องเป็นผู้ได้รับการอุปสมบทมาเรียบร้อยแล้วเสียก่อน และได้ส่งคณะสงฆ์ไปช่วยฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในลังกาอีกด้วย^๕

^๔ โชติ บดีรัฐ, “การบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๔ เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา”, **วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์), ๒๕๕๕.

^๕ พระครูมงคลศีลวัตร (ทองอินทร์ มงคลโก/ก่อผล), “การศึกษาเปรียบเทียบเรื่อง: บทบาทการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาของพระเจ้าบรมโกศกับพระเจ้าถังไท่จงฮ่องเต้”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๙.

อย่างไรก็ตาม ด้วยยุคสมัยที่เปลี่ยนผ่านไปสู่สังคมเทคโนโลยี รูปแบบการเผยแผ่เผยแพร่งานในอดีต ความสำเร็จในการปรับปรุงพัฒนาให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายที่ชัดเจนขึ้น ดังนั้น ควรมีการปรับปรุงและควรนำเครื่องมือที่หลากหลายมาใช้ประกอบการเผยแผ่ โดยเฉพาะการพัฒนาสื่อระบบอินเทอร์เน็ตออนไลน์ ขณะเดียวกัน ต้องมีการส่งเสริมกิจกรรมการจัดการประกวดอ่านพระไตรปิฎก การแข่งขันตอบคำถาม ฯลฯ สำหรับการเผยแผ่ของผู้นำสตรีในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรมีการเผยแผ่ผ่านวัตรปฏิบัติส่วนตัวก่อนเป็นอันดับแรก จากนั้น ขยายการเผยแผ่ไปยังผู้ใต้บังคับบัญชา เพื่อนร่วมงาน และขยายเข้าสู่ชุมชน อย่างไรก็ตาม งานการเผยแผ่จะไม่อาจสำเร็จลงได้ หากไม่ได้รับความร่วมมือจากประชาชนในชุมชน ดังนั้น ควรอาศัยการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกภาคส่วนในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างจริงจังและต่อเนื่อง

ด้านการปกป้องพระพุทธศาสนา จากการศึกษาวิจัยพบว่า องค์กรพุทธศาสนาจะต้องสร้างบุคลากรให้แข็งแรง ด้วยการส่งเสริมการศึกษาความรู้จากพระไตรปิฎกอย่างจริงจัง สร้างศาสนทายาทต้นแบบเพื่อการขับเคลื่อนงานด้านพุทธศาสนา มุ่งเน้นการส่งเสริมวัตรปฏิบัติของพระภิกษุสามเณร ควรจัดให้มีผู้ที่ทำหน้าที่ในการนำเสนอข้อเท็จจริงกรณีมีการปล่อยข่าวโจมตีพระพุทธศาสนา มุ่งเน้นการส่งเสริมให้คนเข้าบวชเรียนในพุทธศาสนา สำหรับในบทบาทของผู้นำสตรีต้องเป็นผู้ที่เฝ้าหาความรู้ที่ถูกต้องจากพระไตรปิฎก ขณะเดียวกันต้องทำหน้าที่ในการปกป้องพระพุทธศาสนา ต้องใช้สติและปัญญาในการรับรู้ข่าวสาร และคนในชุมชนต้องช่วยกันสอดส่องดูแลการรุกรานของศาสนาอื่น ๆ ซึ่งจากปัจจัยต่าง ๆ ที่กล่าวมานี้ แสดงให้เห็นว่า การที่พุทธบริษัท ๔ จะช่วยปกป้องพระพุทธศาสนาได้นั้น จะต้องมีความรู้ที่แตกฉาน ถูกต้องตรงตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ทั้งนี้ เพราะหากมีเหตุปัจจัยในทางที่ก่อให้เกิดข้อกังขาเกี่ยวกับวัตรปฏิบัติของพระภิกษุสงฆ์ ก็จะไม่สามารถไปช่วยชี้แนะหรือแก้ต่างในสิ่งที่ถูกต้องให้กับสังคมได้รับทราบได้ และอาจเป็นสาเหตุที่ทำให้พระพุทธศาสนาเสื่อมลงได้ ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของสุวัฒน์ จันทรจางง ที่ได้กล่าวว่า ปัญหาที่แท้จริงที่ทำให้พุทธศาสนาถูกเบียดเบียนย่ำแย่อยู่ในปัจจุบัน ก็เนื่องจากพุทธศาสนิกชนยังขาดความรู้ความเข้าใจในคำสอนของพระพุทธองค์ สิ่งเหล่านี้คือสาเหตุส่วนหนึ่งของปัญหาที่ทำให้พุทธศาสนาเสื่อมศรัทธา^๖

ด้านบำรุงพระพุทธศาสนาให้มั่นคง จากการวิจัยพบว่า ควรมุ่งเน้นการส่งเสริมกิจกรรมเกี่ยวกับประเพณีวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา ส่งเสริมให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา การปฏิบัติสมณธรรมฐาน และวิปัสสนากรรมฐาน ส่งเสริมการประพฤติปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ และใช้ปัญญาในการดำเนินชีวิต ส่งเสริมโครงการบวชเรียนและบวชเรียนภาคฤดูร้อน ส่งเสริมการพัฒนาศาสนสถาน เพื่อให้เป็นสถานที่ที่ดึงดูดให้ประชาชนได้เข้าพักผ่อนและหาความรู้ ใ้ชีวิตเป็นศูนย์กลางการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ ส่งเสริมให้

^๖ สุวัฒน์ จันทรจางง, แก่นพุทธธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: รุ่งเรืองสาส์นการพิมพ์, ๒๕๔๖), หน้า ๒๓.

มีการบำรุงพระพุทธศาสนาด้วยปัจจัย ๔ และส่งเสริมวัตรปฏิบัติที่ดีงามของพระภิกษุสงฆ์ เพื่อสร้างความศรัทธาให้เกิดแก่ประชาชน ซึ่งการส่งเสริมด้วยกิจกรรมต่าง ๆ นี้ เป็นการบำรุงให้พระพุทธศาสนามีความเจริญและมั่นคง ซึ่งสอดคล้องกับแนวปฏิบัติของเอตทัคคะที่พระพุทธเจ้าทรงประทานแต่งตั้งไว้ในฝ่ายของอุบาสก อุบาสิกา อาทิสุทธตอณานิคมทิกคหบดี เอตทัคคะในฝ่ายผู้ยินดียิ่งในการถวายทาน จิตตคฤหบดี เป็นผู้มีความศรัทธาเลื่อมใสในพระรัตนตรัยอย่างมั่นคง ถึงพร้อมด้วยศีลและโภคะมโธชาศัยเอื้อเฟื้อแก่คนทั่ว ๆ ไป สงเคราะห์บริษัทด้วยวัตถุและธรรมะ เป็นผู้ฉลาดในการแสดงธรรมจึงได้รับแต่งตั้งเป็นเอตทัคคะในฝ่ายผู้เป็นธรรมกถึก นางสุชาดา เป็นอุบาสิกาคนแรกหรือรุ่นแรกທີ່ถึงพระรัตนตรัยในพระพุทธศาสนาจึงเป็นเอตทัคคะในฝ่ายผู้ถึงสรณะก่อน นางวิสาขา ผู้ซึ่งได้อุปถัมภ์บำรุงพระภิกษุสงฆ์ และได้ถวายวัตถุปัจจัยในพระพุทธศาสนาเป็นจำนวนมาก จึงเป็นเอตทัคคะในฝ่ายผู้ยินดียิ่งในการถวายทาน และนางสุปียา เอตทัคคะในฝ่ายผู้บำรุงภิกษุอาพาธ

ขณะเดียวกัน แนวปฏิบัติในการบำรุงพระพุทธศาสนานี้ได้สอดคล้องกับแนวปฏิบัติในการบำรุงพระพุทธศาสนาของพระนางจามเทวี ปฐมกษัตริย์แห่งนครหริภุญชัย (จังหวัดลำพูนในปัจจุบัน) ผู้ซึ่งทะนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรือง ให้ชาวเมืองดำรงตนยึดมั่นอยู่ในศีลธรรมอันดีงาม ซึ่งในรัชกาลของพระองค์นั้น นครหริภุญชัยมีความเจริญรุ่งเรืองอย่างยิ่ง ประชากรราษฎรต่างอยู่ร่วมกันด้วยความร่มเย็นเป็นสุข พระพุทธศาสนาได้รับการทำนุบำรุงอย่างดียิ่ง ตามตำนานได้กล่าวว่า พสกนิกรต่างมีใจศรัทธาสถาสร้างวัดขึ้นเป็นจำนวนถึง ๒,๐๐๐ แห่ง และกาลต่อมาวัดทั้ง ๒,๐๐๐ แห่งก็มีภิกษุจำพรรษาทุกแห่ง^๗ และการบำรุงพระพุทธศาสนาเช่นนี้ จึงเป็นเหตุให้พระพุทธศาสนาในจังหวัดลำพูนยังมีความเจริญรุ่งเรืองมาจวบจนปัจจุบัน

๓) แนวทางการสร้างเครือข่ายของผู้นำสตรีในการเสริมสร้างความมั่นคงต่อพระพุทธศาสนาในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดลำพูน พบว่า ควรใช้แนวทางการสร้างเครือข่ายจากความสัมพันธ์ส่วนตัวภายในองค์กรแล้วขยายไปสู่ชุมชนและสู่จังหวัด การหลอมรวมกันของเครือข่ายเดิม สร้างเครือข่ายโดยใช้วิถีปฏิบัติให้เป็นโอกาส สร้างเครือข่ายโดยการหล่อหลอมความเชื่อและศรัทธาในศาสนบุคคลหรือบุคคลสำคัญ และสร้างเครือข่ายจากความร่วมมือกับสำนักงานพระพุทธศาสนา ด้วยการถ่ายทอดองค์ความรู้ผ่าน ธรรมศึกษา ตรี โท เอก ซึ่งแสดงให้เห็นว่า การสร้างเครือข่ายจะสำเร็จได้นั้น มีแนวทางที่หลากหลาย ซึ่งแต่ละแนวทางล้วนแต่มีข้อดีและข้อเสีย ดังนั้น ผู้ที่ดำเนินงานการสร้างเครือข่ายควรพิจารณาถึงแนวทางที่ดีที่สุด รวมถึงต้องพิจารณาถึงภาคส่วนต่าง ๆ ที่จะต้องร่วมประสานความร่วมมือ อาทิ กลุ่มของสถาบันสงฆ์ กลุ่มของสถาบันการศึกษา เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของ **พระครูสุวิธานพัฒนบัณฑิต** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการสร้างเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

^๗ กิตติ วัฒนสมมหาตม์, **จอมนางหริภุญชัย**, พิมพ์ครั้งที่ ๔ (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สร้างสรรค์บุ๊คส์), ๒๕๕๐.

วิทยาเขตขอนแก่น” ผลการศึกษาพบว่า รูปแบบในการสร้างเครือข่าย ได้เน้นการสร้างเครือข่ายใน ๓ กลุ่มใหญ่ ๆ คือ กลุ่มเครือข่ายสถาบันศึกษาและประชาชนทั่วไป กลุ่มเครือข่ายองค์กร หน่วยงาน ภาครัฐและภาคประชาชน โดยมีสำนักงานส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และความมั่นคงแห่งสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์เป็นกลไกสำคัญในการดำเนินงาน มีกระบวนการเชื้อเชิญหน่วยงานและบุคคลภายนอกเข้าร่วมโครงการด้านพระพุทธศาสนาที่มหาวิทยาลัยจัดขึ้น เช่น โครงการพระไตรปิฎกศึกษาสำหรับประชาชน โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน โครงการไตรสิกขาพัฒนาชาวพุทธต้นแบบ เป็นต้น ทำให้เกิดเครือข่ายในระดับต่างๆ โดยบูรณาการกับโครงการต่างๆ ในมหาวิทยาลัย มีอีกกลุ่มที่มีความสำคัญในการช่วยเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือ กลุ่มเครือข่ายคณะสงฆ์ ทั้งเครือข่ายภายในประเทศมี ๓ ระดับ คือ ระดับท้องถิ่น ระดับภาค และระดับประเทศ เครือข่ายต่างประเทศในภูมิภาคอินโดจีน โดยการสร้างศูนย์การเรียนรู้พระพุทธศาสนาในแถบภูมิภาคนี้^๔

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “การสร้างเครือข่ายของผู้นำสตรีในการเสริมสร้างความมั่นคงต่อพระพุทธศาสนาในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดลำพูน” ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง การสร้างเครือข่ายของผู้นำสตรีในการเสริมสร้างความมั่นคงต่อพระพุทธศาสนาในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดลำพูน เสนอเชิงนโยบายดังนี้

๑) นโยบายภาครัฐควรกำหนดนโยบายให้ผู้ที่จะเข้ามาปฏิบัติหน้าที่ในองค์กรต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน ควรผ่านการอบรมหลักสูตรของพุทธศาสนา

๒) นโยบายภาครัฐ ควรสนับสนุนงบประมาณ เพื่อดำเนินกิจกรรมในการสร้างความมั่นคงต่อพระพุทธศาสนา อาทิ การจัดแข่งขันการอ่านพระไตรปิฎก การประกวดแข่งขันตอบคำถามเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

๑) ผู้ปกครองคณะสงฆ์ควรสร้างความเข้มงวดเรื่องระเบียบวินัยของพระสงฆ์ให้เข้มข้นขึ้น เพื่อสร้างบทบาทของพระสงฆ์ให้มีความน่าเชื่อถือ น่าเคารพศรัทธา ประพฤติตนเหมาะสมแก่สมณะสาธูป เป็นไปตามความคาดหวังของสังคม เพื่อสร้างหลักประกันในความเจริญมั่นคงของพระพุทธศาสนาต่อไป

^๔ พระครูสุวิธานพัฒนบัณฑิต, “รูปแบบการสร้างเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น”, รายงานการวิจัย, (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๕.

๒) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรจัดอบรมสัมมนาเชิงปฏิบัติการในการเพิ่มความรู้ในพระไตรปิฎกและการฝึกปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน

๓) คณะสงฆ์ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานหรือกลุ่มต่างๆ ควรประสานความร่วมมือในการสร้างเครือข่ายเพื่อความมั่นคงต่อพระพุทธศาสนาอย่างจริงจัง

๕.๓.๓ ข้อเสนอในการวิจัยครั้งต่อไป

๑) ควรมีการวิจัยแนวปฏิบัติขององค์กรที่ประสบความสำเร็จในการสร้างเครือข่ายเพื่อนำมาประยุกต์ใช้กับการสร้างเครือข่ายต่อความมั่นคงในพระพุทธศาสนา

๒) ควรมีการวิจัยแนวทางการสร้างเครือข่ายออนไลน์เพื่อการเสริมสร้างความมั่นคงต่อพระพุทธศาสนา